

31 mart—Azərbaycanlıların soyqırımını günüdür

Tarixi faktlar nə deyir?

Soyqırım bütöv əhali qruplarının etnosların irqi, milli, etnik, yaxud dini əlamətlərə görə tamamilə və ya qismən məhv edilməsi deməkdir. Ermənilər türklər tərəfindən onlara qarşı soyqırımını törətdiyini iddia etsələr də, hələ indiyə qədər bununla bağlı tutarlı fakt ortaya qoya bilməyiblər.

Tarix sübut edir ki, ermənilər soyqırımına məruz qalmamış, öz mənfur əməllərini, sərsəm «böyük Ermənistan» xülyalarını gerçəkləşdirmək üçün Azərbaycan və Anadolu türklərinə qarşı XX əsrdə ən dəhşətli soyqırımını törətmişlər.

1905—1907-ci illərdə Bakıda və digər bölgələrdə dinc azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən qətləmlər ermənilərin çirkin və məkrli niyyətlərini reallaşdırmaq üçün başladıkları soyqırımını siyasətinin ilk mərhələsi idi.

1915-ci ildən 1920-ci ilədək olan dövrə təsadüf edən ikinci mərhələdə ermənilərin silahlı daşnak-bolşevik birləşmələri Bakıda və Azərbaycanın bir çox bölgələrində misli görünməmiş soyqırımını cinayətləri həyata keçirmiş-

lər.

1918-ci ilin mart-aprel aylarında ermənilər Bakıda, Şamaxıda, Qubada, Muğanda, Lənkəranda 50 mindən artıq azərbaycanlıni qətlə yetirmiş, evlərini talan etmiş, on minlərlə insanı yurd-yuvasından didərgin salmışlar. Təkcə Bakıda 30 mindən artıq azərbaycanlı xüsusi amansızlıqla öldürülmüş, Şamaxı qəzasının 58 kəndi yandırılmış 8 mindən çox adam, o cümlədən 1653 qadın və 965 uşaq qətlə yetirilmiş, Quba qəzasının 122 kəndi yerlə yeksan edilmişdir. Qarabağın dağlıq hissəsində 150-dən çox, Zəngəzurda 115 azərbaycanlı kəndi vəhşicəsinə dağıdılmış, əhaliyə qəddarcasına divan tutulmuşdur. İrəvan quberniyasında 211, Qars vilayətində 92 azərbaycanlı kəndi dağıdılmış və yandırılmışdır. İrəvan Azərbaycanlılarının müraciətlərində göstərilirdi ki, bu tarixi Azərbaycan şəhərində və onun ətrafında 1920 azərbaycanlıının evi yandırılmış, 132 min azərbaycanlı məhv edilmişdir.

Azərbaycan xalqı sovet imperiyasının tərkibində də terrora, kütləvi qırğınlara, de-

portasiyalara məruz qalmışdır. Təkcə 1937—1938-ci illərdə Stalinin qurduğu ölüm dəzgahı əksəriyyəti ziyalılardan ibarət olan 70 min azərbaycanlıni əzmış, işgəncələrə məruz qoymuş, məhv etmişdir.

SSRİ Nazirlər Sovetinin «Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür—Araz ovalığına köçürülməsi haqqında qərarı ilə 1948—1953-cü illərdə 200 min azərbaycanlı ilk baxışda görünməyən soyqırımına deportasiyaya məruz qalmış, öz tarixi vətəninə zorla köçürülərək Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşdirilmişdir. O zaman tarixi Azərbaycan torpağı olan indiki Ermənistan ərazisində 400 mindən artıq azərbaycanlı yaşayırdı. 1948-ci ildə Ermənistandan deportasiya edilən azərbaycanlıların sayı 10.504, 1949-da 15.713 nəfər, 1950-də 12.232 nəfər, 1952—1953-cü illərdə 13.760 nəfər, 1954—1956-cı illərdə isə 5876 nəfər olmuşdur.

1988-ci ildə Ermənistan SSR ərazisindən öz dədə-

baba yurdundan—185 kənddən və başqa yaşayış məntəqələrindən 230 min azərbaycanlı qovuldu, onlara məxsus 31 min ev, şəxsi təsərrüfat, 165 kolxoz və sovxozun əmlakı talandı, 214 nəfər öldürüldü, 1154 nəfər yaralandı, yüzlərlə adama işgəncə verildi. Bununla da Ermənistan monoetnik bir respublikaya çevrildi.

Beləliklə təkcə XX əsrdə Azərbaycan xalqına qarşı ermənilər tərəfindən edilən soyqırımını, deportasiya və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində Azərbaycan 1918—1929-cu illərdə 29,8 min kvadratkilometr ərazisini itirmiş, 1991—1993-cü illərdə isə 20 faiz ərazisi işğal edilmişdir. 2,5 milyon nəfər azərbaycanlı isə soyqırımını nəticəsində məhv edilmişdir.

Ermənilərin XIX əsrin sonlarından etibarən Azərbaycan torpaqları hesabına dövlət qurmaq üçün həyata keçirdikləri fəaliyyəti bugünü müzədək davam etməkdədir. Uzun illər ərzində aparılan bu məkrli və riyakar siyasətin nəticəsidir ki, bəzi ölkələrin parlamentləri ermənilərin yalançı soyqırımını iddialarına

uyaraq qərarlar qəbul edirlər.

Tarixi şərait səbəbindən ötən iki əsr ərzində baş vermiş hadisələrə, xalqımızın faciələrinə obyektiv qiymət vermək mümkün olmamışdır. Yalnız müstəqillik dövründə ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdikləri soyqırımını cinayətlərinə əsl hüquqi-siyasi qiymət verildi. 1998-ci il martın 26-da ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı Azərbaycanlıların soyqırımını haqqında fərman erməni millətçilərinin cinayətkar əməllərinə verilən dolğun və hərtərəfli hüquqi siyasi qiymət olmuşdur. Ulu öndər Heydər Əliyev bu fərmanla 1918-ci ilin mart hadisələrini geniş şərh etdi, bolşevik cildinə girmiş erməni daşnaklarının Azərbaycan xalqının başına gətirdiyi müsibətləri dünyaya bəyan edərək qanlı əməllərə düzgün siyasi qiymət verdi və onu Azərbaycan xalqına qarşı törədilən ən böyük faciə adlandırdı. Erməni məkrini tarixi faktların dili ilə ifşa edən bu fərman Azərbaycanın indiki və gələcək nəsillərinin milli yaddaşının qorunması baxımından bir növ proqram sənədidir.

Bu tarixi sənədlə martın 31-i Azərbaycanlıların soyqırımını günü elan edilib.

O. MƏMMƏDOV.

Tarix boyu saxtakarlıqla və şərfəsizliklə məşğul olan bədnam erməni qonşularımız zaman-zaman əzəli Azərbaycan torpaqlarını işğal etmiş, soydaşlarımızı ata-baba yurd yerlərindən qovmuş, xalqımıza qarşı ən qəddarlıqla soyqırım siyasətini həyata keçirmişlər. Bu mənfur soyqırım siyasətinin məqsədi Azərbaycanda etnik təmizləmə aparmaqla Cənubi Qafqazda «böyük Ermənistan» yaratmaq və Türkiyəyə təsir göstərməkdən ibarət idi. Ermənilərin bu soyqırım siyasəti onlara havadarlıq edən bir sıra dünya dövlətlərinin, xüsusilə rus imperiyasının planlarına tam uyğun gəlirdi. Onların dəstəyi ilə şovinist və terrorçu erməni qüvvələri maddi-mədəniyyət abidələrimizi və xalqımızın ulu yurd yerlərini vandallıqla dağıtdılar. Millətimize qarşı bu cür qaniçən siyasət onillər, yüzillər boyu soyqırımlarla, ideoloji təcavüzlə, terrorla, tammiqyaslı hərbi əməliyyatlarla müşayiət olmuşdur.

1918-ci il mart qırğını Azərbaycan tarixinin ən faciəli səhifələrindən biridir. 1917-ci il oktyabr çevrilişindən sonra Rusiya imperiyasının tərkibin-

Həqiqətlər və erməni cəfəngiyatı

də olan milli ucqarlarda hərəmərclik başlanmışdı. Bu işi Qafqazda ermənilər və onların havadarları həyata keçirirdilər.

Birinci dünya müharibəsindən sonra Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər 1917-ci ildə baş vermiş fevral və oktyabr inqilablarından öz məqsədlərini bolşevizmin bayrağı altında həyata keçirməyə başladılar. 1918-ci ilin martında Rusiya bolşeviklərinin rəhbərliyinin silahdaşı və yaxın dostu S. Şaumyanı Qafqazda fəvqəladə komissar təyin edib Bakıya göndəririlər. Qurulmuş plan və məqsəd bəlli idi. Yaradılan Bakı Kommunası «Əks inqilabi elementlər»lə mübarizə pərdəsi altında Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədini güdən cinayətkar planın reallaşdırılmasına başlayır. A. Mikoyanın rəhbərliyi altında təşkil olunmuş «Qırmızı Qvardiya» adlı 10-12 minlik ordunun 70 faizi ermənilərdən ibarət idi. Onlar bolşeviklərlə birlikdə guya anti-sovet qiyamı yaratmaq adı altında mübarizə aparırlar.

1918-ci il martın 30-da Bakıda erməni kilsələrinin ətrafında toplaşan daşnak dəstəsi müsəlmanlara ilk atəş açır. 31-i səhər tezdən isə azərbaycanlılar yaşayan Kərpicxana, Məmmədəli və başqa yaşayış məntəqələrinə hücum edirlər. Daşnaklar heç kimə rəhm etmir, qarşılıqları çıxan hər kəsi türk deyər anı daca qətlə yetirirdilər. Tarixi binaları yandırmış, «Kaspi», «Açıq söz» və «Baku» qəzetlərinin redaksiyalarına od vurmışlar. Çar Rusiyası daşnakların Azərbaycanda soyqırımını törətməsi üçün bütün imkanları yaratmış, onları hər cür silah sursatla təmin etmişdir. Qırğından bir neçə gün sonra tək bir çuxurdan çıxarılan 87 azərbaycanlı cəsədinin qulaqları, burunları, kəsilmiş qarınları yırtılmış, bədənləri doğranmışdır. Ermənilər uşaqlara acımadıqları kimi qocalara da

rəhm etməmişlər. Üç gün davam edən qırğınlar nəticəsində təkcə Bakıda 12 mindən çox insan qətlə yetirilmişdi.

Bakıdakı qırğınla kifayətlənməyən erməni terrorçuları 1918-ci ilin yazında Şamaxıda, Quba-Xaçmaz bölgələrində, Salyanda, Lənkəranda və başqa bölgələrdə də azərbaycanlılara qarşı soyqırımını törətdilər. Lalayanın və Əmiryanın başçılıq etdikləri erməni quldurları 15 minlik əhalisi olan Şamaxı şəhərini və qəzanın 58 kəndini dağıtmış, 12 mindən artıq soydaşımızı qətlə yetirmişlər. Hamzaspin erməni silahlı dəstəsi tərəfindən Quba bölgəsində 122 müsəlman kəndi dağıdıldı, evləri yandırıldı və qarət edildi, 10 mindən çox əhalisi vəhşicəsinə qətlə yetirildi.

Gəncə quberniyası üzrə mart soyqırımını zamanı 115 kənd dağıdılmış, bu kəndlərdə kişili-qadın 10.066 nəfər azərbaycanlı öldürülmüş və şikəst olmuşdu. 1918-ci il mart-aprel aylarında Bakı, Şa-

maxı, Quba, Muğan və Lənkəranda 50 min azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, 10 minlərlə insan öz torpaqlarından qovulmuşlar.

1918—1920-ci illərdə ermənilər Bakı quberniyasında 229, Gəncə quberniyasında 272, İrəvan quberniyasında 211, Zəngəzurda 115, Qarabağda 157, Qars əyalətində 92, iğdir və Eşmiədzin qəzalarında 60, Göyçə quberniyasında 22, Sürməli qəzasında 96, Yeni Bəyaziddə 84, Şərurda 76, Vedibasarda 118, Dərələyəzdə 74 kənd yerlə-yeksan edilmiş, yandırılmış və əhəlinin çoxunu qırmışlar. 1918-ci ildə Naxçıvanda ən dəhşətli vəhşiliklər törədənlər içərisində tayqulaq erməni daşnak generalı Andranik Ozanyan xüsusi yer tutur. Çünki bu qaniçən cəllad təkcə Gilançay və Əlinəcəy hövzələrində 80-dən artıq kəndi viran qoymuş, əhalisini isə amansızlıqla qətlə yetirmişdir.

(Ardı 7-ci səhifədə).